

1.Долішній М.І., Паламарчук М.М., Паламарчук О.М., Шевчук А.Т. Соціально-економічне районування України. – Львів, 1997.

2.Регіональна політика: методологія, методи, практика / Ін-т регіональних досліджень НАН України; Відпов. ред. академік НАН України М.І.Долішній. – Львів, 2001. – 700 с.

3.Поповкін В.А. Регіонально-цільовий підхід в економіці. – К.: Наук. думка, 1993. – С.14-16.

3.Кравців В.С. Поняття екологічної безпеки, його соціально-економічний зміст та особливості // Стратегія екологічної безпеки (регіональний контекст) / За ред. М.І.Долішнього, В.С.Кравціва. – Львів, 1999. – 243 с.

Отримано 16.02.2006

УДК 338.4 (477)

І.Г.ЄРЕСЬКО, канд. екон. наук

Черкаський державний технологічний університет

СТРУКТУРА ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРКАСЬКОГО РЕГІОНУ

Виконується ретроспективний аналіз стану експортних операцій підприємств Черкаського регіону.

В умовах переходу до нових умов господарювання на особливу увагу заслуговує питання формування експортної політики регіонів України та формування їх експортного потенціалу [2]. Тому виявляється актуальним аналіз сучасної структури зовнішньоторговельних операцій підприємств Черкаської області з особливим зосередженням на визначенні сутності їх впливу на формування експортоорієнтованої економіки регіону.

Географія експортної діяльності області має широке коло розповсюдження, область здійснює зовнішньоекономічні зв'язки з 85 країнами світу.

Зона експортних поставок товарів з нашої області порівняно з 2002 р. збільшилась на 4 країни, і їх кількість становила 85 (рис.1). Обсяги експорту товарів порівняно з 2002 р. зросли майже по всіх регіонах світу. Відвантаження до Європи (29 країн) збільшились на 47%, в тому числі до країн ЄС (їх було 13) – на 28%, до країн СНД (11 держав) – на 42%, до Азії (21 країна) – на 28%, до Америки (11 країн) – в 2 рази, в Австралію – в 21 раз. Виключення становить лише африканський континент – експорт до нього зменшився на 5%, хоча кількість країн навіть збільшилась на 4 і дорівнює 12 [1, 3].

Серед країн світу, до яких підприємства Черкащини вивозять товари, традиційно найбільшу питому вагу мають: Російська Федерація - 17,5% експорту області (49,7 млн. дол.), Німеччина – 12,0% (34,3 млн. дол.), Туреччина – 10,8% (30,7 млн. дол.), США – 5,6% (16,0 млн.

дол.). Перелічені країни були серед основних партнерів упродовж 1996-2003 рр. В останні два роки значна частка експорту припадає також на Китай – 11,3% у 2003 р. (32,3 млн. дол.). Порівняно з 2002 р. обсяги поставок збільшились: у Російську Федерацію – 1,5 рази, у Німеччину – в 2,3 рази, у Китай – в 2,1 рази, у Туреччину – на 14%, а США – на 34%.

У товарній структурі експортних відвантажень до Росії переважають продукти харчування – 53% (м'ясо та субпродукти, молоко та молочна продукція, продукти з м'яса, риби, тютюнові вироби, продукти переробки овочів, плодів та ін.), а також машини, обладнання і механічні пристрої, електричні машини і устаткування – 25%.

До Німеччини підприємства Черкащини експортують машини, обладнання і механічні пристрої – 34% вивезених до цієї країни товарів, одяг текстильний – 28%, полімерні матеріали, пластмаси – 19%, чорні метали – 7%, одяг трикотажний – 4% [1].

Зростання загально обласного експорту товарів у 2003 р. було зумовлено збільшенням обсягів експорту в першу чергу, таких товарів: органічних хімічних сполук – на 20,8 млн. дол., або в 2,1 рази; добрива – на 13,7 млн. дол. (в 1,6 рази); машин, обладнання і механізмів – на 23,4 млн. дол. (в 4,4 рази); електричних машин і устаткування – на 12,2 млн. дол. (в 6 разів) (таблиця).

У товарній структурі експорту традиційно найбільшу питому вагу мають добрива, нитки синтетичні або штучні, органічні хімічні сполуки, одяг текстильний. Експорт цих товарів у 2003 р. склав 50% експорту області.

Протягом 1996-2003 рр. однією з основних складових експорту області є азотні мінеральні добрива. За 2003 р. було вивезено добрив на 39,3 млн. дол., що в 1,6 рази більше проти 2002 р. У натуральному виразі їх експорт склав 459,7 тис. т (в перерахунку на 100% поживних речовин – 157,0 тис. т), що на 108,9 тис. т більше, ніж у 2002 р. (або на 31%). Збільшення експорту добрив пояснюється як зростанням обсягів їх виробництва, так і розширенням ринків збуту. Так, у 2003 р. мінеральних добрив було вироблено на 65,6 тис. т (в перерахунку на 100% поживних речовин) більше, ніж у 2002 р., або на 10,6%. Зона експортних поставок черкаських добрив, порівняно з 2002 р., збільшилась на 11 країн і в 2003 р. охопила 27 країн світу. 74% цієї продукції вивозяться лише в три країни світу – Бразилію (36%), Туреччину (27%) і В'єтнам (11%). Слід відмітити, що в 2002 р. добрива з давальницької сировини майже не вироблялися, за такими угодами було експортовано лише 2% добрив. У 2003 р. ситуація значно змінилася. Обсяги давальницької сировини при виробництві мінеральних добрив значно зрос-

ли і обсяг експорту добрив, виготовлених з давальницької сировини, збільшився порівняно з 2002 р. в 32,6 рази, і за такими угодами було здійснено 35% обсягу експорту.

Обсяг експорту товарів за видами економічної діяльності по області за 2003 р.

		Обсяг виробленої промислової продукції у діючих оптових цінах, тис. грн.	Експорт	
			вартість тис. дол.	перерахунок в тис. грн. (5.33)
	Промисловість	3694181,1	273043,36	1455321,1
1	Видобування енергетичних матеріалів	89278,9	6526,2	34784,6
2	Видобування неенергетичних матеріалів	89278,9	6526,2	34784,6
3	Харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів	1610462,4	41393,66	220628,2
4	Легка промисловість	38008,0	20133,1	107309,4
5	Виробництво деревини та виробів з деревини	33928,2	11544,9	61534,3
6	Целюлозно-паперова, поліграфічна промисловість; видавнича справа	253338,4	3825,8	20391,5
7	Хімічна та нафтохімічна промисловість	966503,0	130422,8	695153,5
8	Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів (будматеріалів, скловиробів)	28804,5	458,9	2445,9
9	Металургія та оброблення металу	22731,6	-	-
10	Машинобудування	262589,5	51564,2	274837,2
11	Інше виробництво, не віднесене до інших угруповань (виробництво меблів, оброблення металевого та неметалевого брухту)	29630,9	7173,8	38236,4
12	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	357429,0	-	-
		Валова продукція сільського господарства, тис. грн.		
13	Сільське господарство	2690151,0	11485,3	61216,6
14	Будівництво Обсяг підрядних робіт виконаних вальними силами, тис. грн.	247889	1343,18	7159,1
15	Транспорт транспортні послуги, тис. грн.	381575,3	459,95	2451,5
16	Пошта і зв'язок Доходи від надання послуг зв'язку тис. грн.	192878,2	-	-
17	Оптова і роздрібна торгівля роздрібний товарообіг, млн. грн.	1764,1	-	-

Обсяг експорту ниток з штучних волокон у вартісному виразі проти 2002 р. зменшився на 8% і становить 40,0 млн. дол., а за натуральними показниками зменшення відбулося на 10% – з 15,6 до 14,0 тис. т. Слід зазначити, що всі 100% експорту ниток – це готова продукція, вироблена з давальницької сировини. Штучні нитки відправляються в 33 країни світу, що на 8 країн більше у порівнянні з попереднім роком. Найбільшим попитом черкаські нитки користувалися, як і завжди, у Туреччині – 33% цього товару, в США – 14%, в Італії – 13%.

У товарній структурі експорту також значними статтями є наступні групи товарів. Органічні хімічні сполуки – 41 тис. т на 33,5 млн. дол. (в цій групі товарів 92% становлять лактами), а частка експорту товару, виготовленого з давальницької сировини, дорівнює 72%. Машини, обладнаний і механічні пристрої – 34,6 млн. дол. (машини для фасування і пакування товарів – 25%, конторське обладнання – 34%, обладнання для переробки тютюну – 10%, обладнання друкарське – 8%), з давальницької сировини ці товари не виробляються. Одяг текстильний – 16,4 млн. дол. (пальта, плащі (чоловічі і жіночі) тощо – 24%, костюми, піджаки, штани та інший одяг для чоловіків – 28%, костюми, жакети, сукні, спідниці, блузки та інший одяг для жінок – 43%). З давальницької сировини було вироблено 99,8% експортованого одягу. Слід зазначити, що майже весь одяг (98%) експортується до найбільш розвинених країн світу: в Німеччину – 59, в США – 33, у Францію – 6%. Електричні машини і устаткування – 14,6 млн. дол. (сигналізаційні пристрої – 77%), і з давальницької сировини вони практично не виробляються. М'ясо та харчові субпродукти – 8,5 тис. т на 11,8 млн. дол. (понад 90% – яловичина).

У структурі вивезених товарів у вартісному виразі за 2003 р. значно збільшились обсяги: органічних хімічних сполук – в 2,1 рази, м'яса та харчових субпродуктів – в 5,7 рази, машин і обладнання – в 4,4 рази, електричних машин і устаткування – в 6 раз. Дещо зменшився обсяг експорту текстильного одягу – на 7%.

У зовнішній торгівлі Черкащини продовжують займати значне місце операції з давальницькою сировиною та продукцією, виготовленою з неї [1, 3].

З давальницької сировини в 2003 р. було виготовлено й експортовано продукції в 44 країни світу на суму 103,0 млн. дол., що становить 36% експорту області. Порівняно з минулим роком обсяги збільшились на 26%. Найбільші відвантаження такої продукції були здійснені до Китаю – 25, Туреччини – 18, Німеччини – 11, США – 11%. Обсяги експорту до перелічених країн змінилися так: збільшились до Китаю – 4,3 рази, до Туреччини – на 44%, до США – на 7%, а зменшились до

Німеччини на 12%. Якщо в 2002 р. в товарній структурі експорту давальницької сировини текстиль та вироби з нього мали частку 77%, то зараз лише 56%. Значна частка належить продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 40%. У загальній сумі експорту текстилю та виробів з нього давальницька продукція складає 99%, а в сумі експорту продукції хімічної промисловості – 51%.

Протягом 2003 р. підприємства області не здійснювали експорт давальницької сировини та імпорту продукції з неї. А в 2002 р. такі операції мали місце: був здійснений експорт на суму 36,2 тис. дол. та імпорту на суму 50 тис. дол.

Зовнішньоторговельний оборот за умовами прямого товарообміну постійно скорочується. Протягом останніх років спостерігається тенденція до припинення зовнішньоторговельної діяльності на умовах бартеру. Так, в 1996 р. на умовах прямого товарообміну здійснювалось 9,3% експортно-імпортних операцій, у 1997 р. – всього 2,8%, 1998 р. – 1,5%, 1999 р. – 1,3%, а в 2000-2003 рр. було менше 1% [1-3]. Основними партнерами по здійсненню зовнішньоторговельних операцій на умовах бартеру були країни СНД. Так, у 2000 р. це була Білорусь, в 2001-2002 рр. – Молдова. В 2003 р. на умовах бартеру були укладені угоди лише з двома країнами світу: 58% експортних операцій припало на Італію, а 42% – на Росію.

В 2003 р. у зовнішній торгівлі товарами брали участь підприємства всіх районів області, а також міст обласного підпорядкування. Найбільша частка припадає на підприємства та організації м.Черкаси: з 296 підприємств, що здійснювали експортні операції, 163 – це підприємства м.Черкаси. Проти минулого року їх загальна кількість збільшилась на 18 одиниць, а по м.Черкаси – на 6. З 263 підприємств-імпортерів на м.Черкаси припадає 152, порівняно з 2002 р. їх кількість збільшилась, відповідно, на 12 та 1 одиниці. Питома вага підприємств м.Черкаси у загальному обсязі експорту та імпорту товарів становить 77,1 та 68,4%. Серед інших міст і районів області найбільшою є частка підприємств м.Золотоноші – 4,6 та 0,9% у експорті та імпорті товарів відповідно, м.Умані – 3,4 та 2,6%, м.Сміли – 3,0 та 2,2%, Корсунь-Шевченківського району – 2,4 та 3,3%, Шполянського району – 1,5 і 13,6%. З 23 районів та міст Черкащини, підприємства яких здійснювали експорт товарів, збільшення обсягів експорту відбулося у 19. Імпортом товарів займалися всі 26 регіонів, але зростання було лише у 12. Найбільш помітним було поживлення у сфері експорту в Маньківському районі – обсяг експорту зріс в 20,7 рази (на 40 тис. дол.), Чорнобайському та Городищенському районах – в 9,1 та 9 раз (на 0,5 млн. дол.).

Найбільші обсяги експортних операцій в 2003 р. були здійснені відкритими акціонерними товариствами „Азот”, „Черкаське Хімволокно”, закритим акціонерним товариством „Ліггетт-Дукат Україна”, приватним підприємством „Дояна і К”, ТОВ Золотоніський лікерогорілочний завод „Златогор”. Сукупний обсяг відвантажених ними товарів склав понад 60% експорту області.

Підсумовуючи результати аналізу, можна зробити такі висновки:

– обсяг експорту товарів, вироблених підприємствами Черкаської області зріс у порівнянні з попередніми періодами у всі країни світу за виключенням країн африканського регіону. Також спостерігається тенденція до подальшого зростання обсягу експорту;

– в товарній структурі експорту традиційно найбільшу питому вагу мають добрива, нитки синтетичні або штучні, органічні хімічні сполуки, одяг текстильний. Експорт цих товарів у 2003 р. склав 50% експорту області;

– у зовнішній торгівлі Черкащини продовжують займати значне місце операції з давальницькою сировиною та продукцією, виготовленою з неї. Але при цьому спостерігається скорочення зовнішньоторговельного обороту за умовами прямого товарообміну.

1. Черкаська область в 2002 році: Статистичний щорічник. – Черкаси: Черкаське обласне управління статистики, 2002. – 513 с.

2. Управління зовнішньоекономічною діяльністю / За ред. А.І.Кредисова. – К.: Віра-Р, 1998. – С.481.

3. Статистичний щорічник України за 2002 рік. – К.: Консультант, 2003. – 662 с.

Отримано 22.02.2006

УДК 519.866 : 332.14

В.Б.АРТЕМЕНКО, канд. екон. наук

Львівська комерційна академія

ПІДХОДИ ДО ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ СТІЙКОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Розглядаються методологічні засади інтегральної оцінки стійкого соціально-економічного розвитку регіонів, які ґрунтуються на концепції якості життя, підходи до моделювання системи регіональних синтетичних індикаторів якості життя населення. Висвітлюються результати апробації цих підходів на прикладі соціальної сфери регіонів України.

Наприкінці ХХ ст. в економічній теорії і міжнародній практиці почали використовувати поняття “*Sustainable Development*”, яке українською мовою перекладається як *сталий* або *стійкий розвиток* (російською – як “*устойчивое развитие*”). Воно ввійшло в обіг з часу схвалення Генеральною Асамблеєю ООН доповіді Міжнародної комісії з